

De NAVO en de *Shanghai Cooperation Organisation*

Natuurlijke partners in het Oosten?

Marcel de Haas

Niet langer het Westen maar steeds meer het Oosten lijkt de nucleus te worden van ontwikkelingen in de internationale politiek. Zo komen China en India op als politieke, economische en militaire reuzen. En Rusland herwint de onder de Sovjetunie verloren gegane supermachtstatus met zijn op olie en gas gestookte economisch vermogen én met zijn alliantie met India en China. De koersverlegging van prioriteiten in het Russische buitenlands beleid van West naar Oost wordt duidelijk weerspiegeld in president Medvedevs eerste veiligheidsdocument van deze zomer. De NAVO blijkt deze trend van een 'opmars' naar het Oosten te volgen.

De hoofdmoot van het bondgenootschappelijke militaire optreden is inmiddels verschoven van voormalig Joegoslavië naar Afghanistan. Voorts ontwikkelt de Alliantie bijzondere partnerschappen met landen in de regio's van Zuidoost-Azië en de Stille Oceaan. Bij het 'oprukken' naar het Oosten stuit de NAVO op de *Shanghai Cooperation Organisation* (SCO), een samenwerkingsverband op veiligheids-, militair, politiek, economisch en cultureel gebied, waarin Rusland en China de dienst uitmaken. Zowel de NAVO als de SCO houden vooralsnog de boot af voor wat betreft een dialoog. In dit artikel pleit ik ervoor dat de NAVO het initiatief neemt tot samenwerking. Voorafgaand aan en als onderbouwing voor mijn pleidooi behandel ik het nieuwe Russische Concept Buitenlands Beleid, basisinformatie over de *Shanghai Cooperation Organisation*, de relaties van westerse organisaties met de SCO, en recente ontwikkelingen rond Afghanistan die samenwerking tussen de NAVO en de SCO kunnen bevorderen.

Nieuw basisdocument voor Russisch buitenlands beleid

Op 12 juli 2008 heeft de Russische president, Dmitri Medvedev, een nieuw Concept Buitenlands Beleid ondertekend.¹ Dit veiligheidsdocument geeft de visie van Moskou op de internationale ontwikkelingen weer en de rol die Rusland daarin wenst te spelen. De meest opvallende beleidsrichting is dat het Kremlin samenwerking met het Westen lijkt te verruilen voor die met het Oosten. Expliciet noemt dit

document samenwerking van Rusland in het economische samenwerkingsverband 'Eurasian Economic Community'; met de 'Collective Security Treaty Organisation', een NAVO-achtige militaire alliantie; in BRIC, vier in economisch potentieel sterk groeiende landen – Brazilië, Rusland, India en China – die hun economische macht ook politiek willen verdisconteren; en samenwerking van Rusland met de SCO. Met uitzondering van BRIC draait het bij al deze organisaties doorgaans om een 'hoofdrol' voor Rusland en een 'figurantenrol' voor van Moskou afhankelijke GOS-staten.

Opvallend bij de favoriete samenwerkingsverbanden van het Kremlin is de prioriteit voor China en India. China is net als Rusland lidstaat en voortrekker van de SCO, terwijl India hierbij een waarnemersstatus kent. Bij BRIC zien we naast Brazilië wederom de 'trojka' Rusland – China – India opduiken. Deze trilaterale samenwerking reikt verder dan alleen maar politiek overleg. Zo is Rusland een goede leverancier van energie en wapentuig aan de andere twee staten. India en China nemen zeker tweederde van de afzet van de Russische wapenindustrie voor hun rekening. Daarnaast onderkennen de drie landen een gezamenlijk probleem van extremisme, separatisme en terrorisme. Medvedevs Concept Buitenlands Beleid laat samenwerking met het Westen zeker niet onbesproken, maar de nadruk op prioritering van het Oosten is in dit beleidsdocument onmiskenbaar.²

Shanghai Cooperation Organisation

De SCO is een regionale internationale organisatie, die staten in Europa, het Nabije Oosten, Centraal-Azië en Zuidoost-Azië met elkaar verbindt. Oorspronkelijk in 1996 opgericht onder de noemer van de 'Shanghai Five'-groep als vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende instantie tussen China en voormalige Sovjetrepublieken, kreeg de SCO in 2001 onder deze benaming een vaste structuur. Terreurbestrijding was het voornaamste doel. Sindsdien heeft de SCO zich naar activiteiten en doeleinden steeds meer ontwikkeld van een strikt regionale naar een internationale organisatie. De SCO omvat China, Rusland, Kazachstan, Kirgizië, Tadzjikistan en Oezbekistan als lidstaten, en Mongolië, Iran, Pakistan en India als waarnemers.³ Het landoppervlak van de SCO-leden omvat 3/5^e van het Euraziatisch continent. De bevolking van de zes SCO-lidstaten bedraagt 1,5 miljard mensen, en inclusief de vier waarnemerstaten bijna het dubbele, wat overeenkomt met de helft van de wereldbevolking. Voorts brengt de SCO met Rusland, China, Pakistan en India vier kernwapenmogendheden bij elkaar, terwijl de Russische, Chinese en Indiase strijdkrachten behoren tot de grootste ter wereld.

De belangrijke thema's van economische samenwerking zijn wapenhandel, met Rusland – 's werelds op één na grootste wapenexporteur – als leverancier, en energie, met Rusland, Kazachstan en Iran als grote exporteurs, en China en India als de voornaamste importeurs. Met een omvangrijk grondgebied in en rondom Centraal-Azië, bijna de helft van de wereldbevolking, energiebronnen, kernwapens en kolossale legers, beschikt de SCO in theorie over een geducht economisch, politiek en militair potentieel. Recentelijk heeft de SCO opmerkelijke activiteiten tentoongespreid op veiligheidsgebied. In augustus 2007 zijn voor de eerste keer tegelijkertijd militaire oefeningen en de jaarlijkse politieke topontmoeting gehouden. Voorts zijn er duidelijke indicaties dat de militaire samenwerking in SCO-verband wordt geïntensiveerd. Naast militair-politieke zaken is energieveiligheid hoog op de agenda komen te staan, met de vorming van een 'Energieclub' binnen de organisatie in juli 2007.⁴

Westerse organisaties en de SCO

De SCO staat open voor samenwerking met anderen landen en organisaties. Daartoe kan de Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken deze uitnodigen voor zijn vergaderingen, en kan de SCO vertegenwoordigers sturen naar activiteiten van andere internationale organisaties. Dergelijke uitwisselingscontacten vinden bijvoorbeeld plaats met de Verenigde Naties en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa. In 2004 heeft de SCO een waarnemersstatus gekregen bij de VN. Voorts heeft de SCO *memoranda of understanding* gesloten met het Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS) en de *Association of Southeast Asian Nations* (ASEAN).⁵ Een vergelijking van de SCO met westerse organisaties en hun samenwerking levert het volgende beeld op.

OVSE

Zowel de SCO als de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) zijn actief in de verschillende dimensies van veiligheid ter bevordering van regionale vrede en stabiliteit. Volgens hun formele beleidsdocumenten zijn beide organisaties op het vlak van de militair-politieke dimensie van veiligheid werkzaam ter bevordering van wederzijds vertrouwen, wapenbeheersing, conflictpreventie, de strijd tegen het terrorisme en grensoverschrijdende misdaad. En naar activiteiten in de economische, ecologische en humanitaire dimensies van veiligheid vallen overeenkomsten te constateren op het gebied van het bevorderen van democratie, mensenrechten en vrijheden, en op samenwerking op het gebied van onderwijs, economie en milieu.

In de praktijk van de invulling van de verschillende dimensies van veiligheid lopen de SCO en de OVSE echter uiteen, vooral op het gebied van humanitaire veiligheid. Terwijl de SCO bij deze dimensie slechts mensenrechten en vrijheden noemt, specificeert de OVSE deze naar ondersteuningsprojecten tijdens verkiezingen, persvrijheid, de rechten van minderheden, de rechtsorde, tolerantie en antidiscriminatie. Het Handvest van de SCO vermeldt weliswaar de humanitaire dimensie van veiligheid, maar in andere beleidsdocumenten zien we dit nauwelijks terug, omdat het tot de nationale bevoegdheid van de lidstaten wordt gerekend. Daarbij speelt zeker een rol dat de regeringen van de SCO-landen dikwijls een meer autoritair karakter kennen dan die van de OVSE, hetgeen een verschillende benadering van de humanitaire dimensie van veiligheid oplevert. De overheden van de SCO kennen mensenrechten een lagere prioriteit toe. Voorts dulden zij doorgaans geen kritiek op de mensenrechtentoestand in hun landen, die zij als inmenging in hun interne aangelegenheden beschouwen. Deze benadering wordt weerspiegeld in hun staat van dienst op het gebied van mensenrechten, die volgens *Human Rights Watch* in alle zes SCO-lidstaten in 2007 is verslechterd.⁶

Vanaf het moment van formalisering van de SCO als organisatie, in 2001, is er sprake geweest van samenwerking met de OVSE. Zo wonen SCO-vertegenwoordigers regelmatig bijeenkomsten bij van de OVSE op het gebied van terreurbestrijding, en waren OVSE-vertegenwoordigers present bij de ingebruikneming van het Secretariaat van de SCO in Peking en bij de opening van de Regionale Antiterrorismestructuur van de SCO in Tasjkent (Oezbekistan), beide in 2004. En met de VN zijn de OVSE en de SCO samenwerking aangegaan op het gebied van terreurbestrijding en de rechtsorde.⁷ Dat laat onverlet dat de OVSE zich het recht voorbehoudt de SCO waar nodig te bekritisieren, in het bijzonder aangaande humanitaire veiligheid.⁸

In 2010 doet zich een interessante casus voor. Kazachstan, lidstaat van zowel SCO als OVSE, zal dat jaar het voorzitterschap van de OVSE op zich nemen. Daartoe heeft deze organisatie aan Kazachstan eisen gesteld op het gebied van mensenrechten en democratisering. Als er op die terreinen dan verbeteringen zichtbaar zijn, zou dat wellicht een

voorbeeldwerking kunnen hebben voor de andere SCO-leden. Voorts zou verbetering van de humanitaire dimensie van veiligheid ook een intensivering van betrekkingen tussen de SCO en de OVSE (en met andere westerse organisaties) kunnen opleveren.

Europese Unie

Meer dan enige andere westerse organisatie vertoont de Europese Unie (EU) overeenkomsten met de SCO. Zo kennen beide organisaties taakstellingen voor economische samenwerking, met aspecten als handel, tarieven, infrastructuur en energie. Bevordering van internationale stabiliteit en veiligheid maakt ook deel uit van het takenpakket van de EU en de SCO. Zodoende zou samenwerking tussen beide organisaties voor de hand liggen. Een dergelijke samenwerking kan voorkómen dat de SCO zich ontwikkelt in antiwesterse zin en tot een militaire alliantie, beide op instigatie van Rusland. Naast negatieve gronden die aanleiding geven tot samenwerking, overheersen toch vooral de positieve. Zo kan Europa de energiebronnen in Centraal-Azië goed gebruiken om zijn afhankelijkheid van Russische energie te verminderen. En Centraal-Azië heeft belangstelling voor Europese investeringen. Europa is in het bijzonder voor China een belangrijke afzetmarkt van producten.

De ontwikkelingen in Afghanistan zijn ook voor beide organisaties van belang. De SCO onderhoudt sinds november 2005 een contactgroep

met dat land. De lidstaten ervan omringen Afghanistan; de grensoverschrijdende dreigingen van terreur en drugshandel betekenen ook een risico voor de SCO-landen. De EU ondersteunt Afghanistan met financiële middelen en met een missie die de politie en de rechterlijke macht opleidt. Een combinatie van middelen ter bevordering van de stabiliteit van Afghanistan zou goed voorstelbaar zijn. Zo beschikt de EU over geld en specialistische expertise, terwijl de Centraal-Aziatische SCO-staten personele middelen en ervaring in de regio kunnen aanbieden. Tot voor kort ondernam de EU weinig initiatieven in de Centraal-Aziatische regio dan wel met betrekking tot de SCO. Dat lijkt nu te gaan veranderen. Zo heeft de EU in oktober 2007 in haar strategie voor Centraal-Azië verklaard dat zij bereid is contacten aan te gaan met organisaties in de regio, waaronder de SCO. Voorts heeft de Europese Raad in februari 2008 het mandaat van zijn speciale vertegenwoordiger voor Centraal-Azië uitgebreid met samenwerking met alle relevante organisaties, zoals de SCO.⁹ Gezamenlijk optreden van EU en SCO kan op bescheiden schaal beginnen, bijvoorbeeld door versterking van de al bestaande samenwerking met de organisatie en China ter bestrijding van drugshandel of door gezamenlijke projecten voor het ruimen van mijnen.¹⁰

NAVO

Een paar jaar geleden leek het er even op dat de SCO zich zou ontpoppen tot een antiwesterse entiteit, die – ofschoon ze een politiek-

nog geen signaal heeft afgegeven om verdere contacten aan te gaan met de NAVO. Shea erkent wel dat een dialoog gunstig is om wantrouwen weg te nemen en *goodwill* te bevorderen.¹³ Waarom neemt het bondgenootschap dan niet het initiatief tot samenwerking?

In Afghanistan ondervinden de SCO en de NAVO dezelfde dreigingen: drugs-handel en de terreur van de Taliban en Al-Qaeda. Beide organisaties kennen in ieder geval ten dele dezelfde belangen, wat een basis zou moeten kunnen vormen voor gezamenlijke activiteiten in de Centraal-Aziatische regio. De SCO kent

militaire infrastructuur zoals die van het bondgenootschap volledig ontbeert – door Amerikaanse media zelfs al als ‘NAVO van het Oosten’ werd aangeduid. De reden hiervoor was dat de slotverklaring van de SCO-top van Astana van 2005 zich uitsprak tegen unilateraal optreden en voor terugtrekking van de vreemde troepen uit de regio. De eerste uitlating leek te verwijzen naar Amerika’s buitenlands beleid en de tweede naar de NAVO-troepenmacht in Afghanistan. Daarna bleef het qua (vermeende) antiwesterse tendensen stil, tot de SCO-topontmoeting van vorig jaar in Bishkek. Hier maakten de staatshoofden van de SCO kenbaar dat de veiligheid in de regio primair bij hen lag en dus niet bij “externe mogendheden”.¹¹ Die claim hoeft niet noodzakelijk als antiwesters te worden uitgelegd – het is logisch dat landen in de regio allereerst verantwoordelijkheid opeisen voor de regionale veiligheid. De SCO heeft echter nog niet laten zien dat ze die verantwoordelijkheid – juist ook met militaire middelen in de strijd tegen de Taliban – op zich neemt. Het zijn dus eerder grote woorden dan uitingen van antiwesterse sentimenten.

De SCO en de NAVO zijn beiden actief in de Centraal-Aziatische regio. Vanwege de ontwikkeling van de SCO tot een volwaardiger veiligheidsorganisatie, en het bondgenootschappelijke militaire optreden in die regio, is het verstandig voor Brussel om goed op de hoogte te blijven van de *Shanghai Cooperation Organisation*. Dit zou ook de aanleiding kunnen zijn voor het Westen om een dialoog aan te gaan met deze organisatie, om daarmee wantrouwen en verkeerde veronderstellingen te voorkómen. Tot nog toe hebben beide zijden hierbij een afwachtende houding aangenomen, hoewel de toenmalige SCO-secretaris-generaal, Zhang Deguang, verklaarde dat de SCO bereid is tot samenwerking met de NAVO op terreinen van wederzijds belang.¹² De NAVO onderkent weliswaar het belang van contacten in de Centraal-Aziatische regio, maar wil – anders dan de EU en de OVSE – voornamelijk de relaties op bilateraal niveau tussen de Alliantie en individuele landen houden en niet met de oosterse ‘evenknie’. Volgens Jamie Shea, NAVO’s *Director of Policy Planning*, is een dialoog tussen beide organisaties alleen maar zinvol als beide partijen ervoor openstaan. Voorts stelt hij dat de SCO

al betrokkenheid met Afghanistan middels een contactgroep met dat land. Voorts hebben de staatshoofden van de SCO op de Bishkek-top van augustus 2007 hun bezorgdheid uitgesproken over de verslechterende veiligheidssituatie in Afghanistan, die consequenties kan hebben voor de hele regio.¹⁴ Gezien het feit dat de SCO en de NAVO beiden belang hebben bij versterking van de veiligheid en stabiliteit in Afghanistan, lijkt het verstandig dat de twee organisaties de krachten bundelen. De Centraal-Aziatische staten zijn niet in staat om de dreigingen van Taliban en Al-Qaeda te keren, maar ook de NAVO heeft met de ISAF-operatie moeite om de Taliban in bedwang te houden, laat staan te neutraliseren. Er zijn diversie opties denkbaar – militair, politiek, cultureel en sociaal-economisch – waarbij de SCO de NAVO de helpende hand zou kunnen bieden ter verbetering van de toestand in Afghanistan. Samenwerking tussen beide zou niet alleen de stabiliteit van Afghanistan en van de regio ten goede komen, maar zou door het vergroten van het vertrouwen ook de politieke verhoudingen tussen (de lidstaten van) beide organisaties versterken.

De NAVO werkt door middel van partnerschappen samen met alle SCO-lidstaten behalve China. China uit regelmatig zijn wantrouwen tegenover activiteiten van de NAVO in de Zuidoost-Aziatische regio.¹⁵ In het bijzonder het concept van ‘Global Partnerships’ – nauwere relaties met Japan, Zuid-Korea, Australië en Nieuw-Zeeland, die al samenwerken met de NAVO in bijvoorbeeld Afghanistan – is een doorn in China’s oog. Het land keurt militaire activiteiten van anderen af in de regio, die deze beschouwt als de eigen invloedssfeer. Hoewel er wat contacten en wederzijdse bezoeken zijn geweest, lijkt het erop dat China en de NAVO terughoudend staan tegenover een verdere dialoog. Met het oog op het groeiende belang van de SCO als veiligheidsorganisatie, het militaire optreden van de NAVO in Afghanistan en NAVO’s partners in Zuidoost-Azië, zou institutionalisering van de contacten tussen China en de NAVO een goede ontwikkeling zijn. Het bondgenootschap voert thans jaarlijks overleg met China. Volgens Jamie Shea zou de frequentie van die gesprekken kunnen worden opgevoerd.¹⁶ Maar het zou nog beter zijn als het bondgenootschap een structurele

samenwerking met het land zou opzetten, vergelijkbaar met de NAVO-Ruslandraad, waarin beide partners de dialoog en op termijn wellicht ook militaire samenwerking zouden kunnen aangaan. Een dergelijk initiatief zou het wederzijds vertrouwen bevorderen en wantrouwen kunnen wegnemen.

Relaties NAVO-SCO: recente ontwikkelingen en een vooruitblik

Een aantal gebeurtenissen eerder dit jaar zou wel eens de voorbode kunnen zijn tot nauwere betrekkingen tussen de SCO en de NAVO. Op de Boekarest-top van de NAVO in april stonden Centraal-Azië en Afghanistan hoog op de agenda. De Alliantie sprak haar waardering uit voor Rusland voor het toekennen van transitrechten van goederen voor ISAF over zijn grondgebied. Later zouden ook andere SCO-landen volgen met transitrechten – Oezbekistan en Turkmenistan – waarvan de presidenten (net als de Russische) aanwezig waren op de top-ontmoeting. Medio april toonde ook Kazachstan zich bereid mee te werken aan een logistieke transportcorridor voor ISAF.¹⁷ Zowel de tegemoetkoming voor NAVO-transporten als de primeur van de aanwezigheid van Centraal-Aziatische staatshoofden op een NAVO-top zijn positieve ontwikkelingen, waarmee ook een structurele dialoog tussen NAVO en SCO wellicht dichterbij komt.

Een andere reeds ingezette activiteit die de relaties van het bondgenootschap met de regio van de SCO bevordert, is de opleiding van Afghaanse en Centraal-Aziatische antidrugsfunctionarissen, die plaats vindt in het kader van de NAVO-Ruslandraad. Jammer genoeg riep de NAVO op de topontmoeting wel de Centraal-Aziatische partners – als sleutelspelers in de regio – op tot intensivering van de samenwerking tegen drugs en terreur in en rond Afghanistan, maar nog niet de SCO als organisatie. Kennelijk was dat nog een stap te ver. De verklaring van de top van Boekarest noemde expliciet Pakistan als belangrijk buurland van Afghanistan waarmee meer moet worden samengewerkt. Terecht, gezien de dreiging die uitgaat van het grensgebied tussen die twee landen. Pakistan is als waarnemer verbonden aan de SCO. In dit verband was het opmerkelijk dat later in april juist de (toenmalige) president van Pakistan, Pervez Moesjarraf, tijdens een bezoek aan SCO-lidstaat China opriep tot samenwerking tussen de NAVO en de SCO ter bevordering van de stabiliteit in Afghanistan.¹⁸ Dit zou uitgelegd kunnen worden als toenadering vanuit de SCO in de richting van de NAVO.

De jaarlijkse topontmoeting van de SCO, ditmaal op 28 augustus 2008 in Doesjanbe (Tadzjikistan), bracht niet de toenadering tussen beide organisaties die op grond van eerdere ontwikkelingen te verwachten leek. Deze top stond in het teken van het Russisch-Georgische conflict dat zich net daarvoor had afgespeeld en dat de relaties tussen Moskou en het Westen danig had vertroebeld. De slotverklaring van de top-ontmoeting sprak voorzichtige steun uit voor Medvedevs handelen in dit conflict: "The member states of the SCO welcome the approval on 12 August 2008 in Moscow of the six principles of settling the conflict

in South Ossetia, and support the active role of Russia in promoting peace and cooperation in the region."¹⁹ Maar de Russische erkenning van de onafhankelijkheid van de regio's Abchazië en Zuid-Ossetië gaven de SCO-lidstaten geen navolging. De steun van de organisatie voor Rusland was ook aanmerkelijk minder dan waar Medvedev op gerekend had.²⁰ Deze lichte steunverklaring van de SCO zonder onafhankelijkheidserkenning was te verwachten. Vooral de Centraal-Aziatische lidstaten zijn voor hun veiligheid van Rusland afhankelijk en gaven daarom steun. De landen van de SCO hebben echter zelf te kampen met afscheidingsbewegingen en wilden daarom de Georgische regio's niet erkennen. Dit geldt zeker voor China, vanwege Tibet en Xinjiang. Ten aanzien van de NAVO liet de Russische president op de top weten dat de SCO geen militair blok is en dat zij geen tegenstander is van de NAVO.²¹ Gezien de verkoelde relaties met het Westen is het niet ondenkbaar dat Medvedev op de volgende SCO-top op eigen bodem – in Jekaterinburg, juni 2009 – het initiatief naar zich toe zal trekken om meer dan dit keer steun te krijgen voor het (assertieve) Russische beleid jegens het Westen.

De slotverklaring van de SCO-conferentie maakte geen melding van de NAVO. Wel noemde het communiqué dat "confrontatiementaliteit, blokpolitiek en unipolariteit" niet langer opgeld moeten doen. Hoewel niet expliciet vermeld, kan dat een verwijzing zijn naar het westers veiligheidsbeleid. Voorts werden bezwaren geuit tegen de ontwikkeling van een mondiaal antiraketschild, overigens zonder daarbij de Verenigde Staten te noemen. Over de internationale vredesmacht in

Waarom neemt de NAVO niet het initiatief tot samenwerking met de SCO?

Afghanistan stelde de slottekst – zonder de NAVO te vermelden – dat deze meer aandacht zou moeten schenken aan de strijd tegen de productie van en handel in drugs. Al met al was de toonzetting van de slotverklaring enigszins kritisch in de richting van het veiligheidsbeleid van het Westen,

waarschijnlijk als gevolg van het Russisch-Georgische conflict. Het is spijtig dat – wellicht ook door dit conflict – de toenadering tussen NAVO en SCO niet heeft doorgezet. Nu ligt de bal weer bij de NAVO. De slotverklaring van Doesjanbe pleit voor sterkere inzet van ISAF in de drugsbestrijding. Laat de NAVO dat thema voorstellen aan de SCO als een eerste, praktisch samenwerkingsproject. Dan volgen vanzelf wel andere zaken. Als de NAVO het initiatief neemt tot toenadering en samenwerking met de SCO heeft dat mogelijk nog een opportuun neveneffect: het kan ertoe bijdragen dat de SCO-partners Moskou aanzetten tot matiging in zijn 'strijdlustige' beleid tegen het Westen. Zo zou samenwerking tussen beide organisaties kunnen bijdragen aan het voorkómen van een nieuwe Koude Oorlog.

Luitenant-kolonel dr. M. de Haas is Ruslandkundige en als krijgskundig onderzoeker verbonden aan Instituut Clingendael.

1. *Kontseptsiya Vneshney Politiki Rossijskoj Federatsii*, op: www.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml.
2. *Speech at the Meeting with Russian Ambassadors and Permanent Representatives to International Organisations*, Moskou, 15 juli 2008, www.kremlin.ru/eng/speeches/2008/07/15/1121_type82912type84779_204155.shtml; M. de Haas, 'Nieuw Russisch buitenlandse beleid: ruk op naar het oosten', *Reformatorisch Dagblad*, 25 juli 2008, p. 9, www.refdag.nl/artikel/1353430/Nieuw+Russisch+buitenlands+beleid+ruk+op+naar+het+oosten.html.
3. In de praktijk nemen de waarnemerstaten deel aan de meeste activiteiten van de SCO, zoals de jaarlijkse topontmoetingen, en zijn ze ook present bij militaire oefeningen. De waarnemers worden ook expliciet genoemd in het statuut van de SCO-'Energieclub'. Hun status is dus eerder een 'tweederangs' lidmaatschap, omdat tegenstellingen tussen Rusland en China een daadwerkelijk lidmaatschap vooralsnog verhinderen.
4. M. de Haas (red.), *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a Full-Grown Security Alliance?*, CSCP Paper nr. 3, Instituut Clingendael, Den Haag, november 2007. Voor geïntensiveerde veiligheidssamenwerking, zie pp. 14-15; voor de 'Energieclub', zie pp. 26-27: www.clingendael.nl/publications/2007/20071100_cscp_security_paper_3.pdf.
5. www.fmprc.gov.cn/eng/topics/sco/t57970.htm; *Declaration of Heads of Member States of the SCO*, Astana, 5 juli 2005, www.sectscsco.org/html/00500.html; M. de Haas, *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a Full-Grown Security Alliance?*, p. 8.
6. *HRW World Report 2007*, hrw.org/wr2k7/index.htm.
7. Workshop *Applicability of OSCE CSBMs in Northeast Asia Revisited*, 22-23 september 2003, Seoul (Zuid-Korea), www.osce.org/documents/ec/2003/09/21938_en.pdf; Ministerie van Buitenlandse Zaken van China, *Shanghai Cooperation Organisation*, 1 juli 2004, www.fmprc.gov.cn/eng/topics/sco/t57970.htm; *Annual Report on OSCE Activities 2004*, www.osce.org/publications/sg/2005/04/14066_270_en.pdf; *Report of the OSCE Secretary General, Ambassador Jan Kubis*, 12^e bijeenkomst van de OVSE-Ministerraad, Sofia, 6-7 december 2004, www.osce.org/documents/mcs/2004/12/3892_en.pdf; *OSCE Centre in Tashkent Newsletter*, nr. 2, maart-april 2005, www.osce.org/publications/cal/2005/06/14901_384_en.pdf.
8. K. Stuhldreher, 'New Security Group Led by China and Russia Causes Concern', *World Peace Herald*, 10 juli 2006, wpherald.com/articles/195/1/New-security-group-led-by-China-and-Russia-causes-concern/China-and-Russia-are-driving-forces-behind-SCO.html.
9. *European Union and Central Asia: Strategy for a New Partnership*, oktober 2007, p. 11, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/EU_CtrlAsia_EN-RU.pdf; *Council Joint Action 2008/107/CFSP on Extending the Mandate of the European Union Special Representative for Central Asia*, Art. 3f, 12 februari 2008; eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=464691:cs&page.
10. *European Union and Central Asia: Strategy for a New Partnership*, oktober 2007, p. 26.
11. M. de Haas, *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a Full-Grown Security Alliance?*, pp. 8-10.
12. R. Weitz, 'Shanghai Summit Fails to Yield NATO-Style Defence Agreement', *Jane's Intelligence Review*, augustus 2006, p. 43.
13. M. de Haas & M. Beerthuizen, *Research and Seminar Report – The Shanghai Cooperation Organisation*, Instituut Clingendael, Den Haag, januari 2008, pp. 24-25, www.clingendael.nl/publications/2008/20080129_cscp_conf_sco.pdf.
14. 'CSTO Proposes to SCO Joint Effort on Post-Conflict Afghanistan', *RIA Novosti*, 31 juli 2007; website Bisjkek-top: www.scosummit2007.org/en/results/; *Bishkekская Deklaratsiya*, 16 augustus 2007, www.scosummit2007.org/news/press/148/.
15. F.P. van der Putten, 'De betekenis van China's opkomst voor de NAVO', *Internationale Spectator*, Instituut Clingendael, Den Haag, juli-augustus 2007, p. 357.
16. M. de Haas & M. Beerthuizen, *Research and Seminar Report – The Shanghai Cooperation Organisation*, p. 24.
17. *NATO-Russia Council Meeting Concludes the Bucharest Summit*, 4 april 2008, www.nato.int/docu/update/2008/04-april/e0404b.html; 'Central Asian Leaders Signal Support for NATO Corridor to Afghanistan', *Eurasia Daily Monitor*, jrg. 5 nr. 64, 4 april 2008; 'Uzbekistan Offers Assistance to NATO in Afghanistan', *RIA Novosti*, 4 april 2008, en.rian.ru/analysis/20080407/103955181.html; 'Turkmen, Uzbek Presidents Attend NATO Summit', *RFE/RL Newsline*, jrg. 12 nr. 64, deel I, 4 april 2008; 'Turkmen President Meets with U.S. President at NATO Summit', *RFE/RL Newsline*, jrg. 12 nr. 65, deel I, 7 april 2008; 'NATO Weighs Protection of Kazakh Oil Facilities', *Eurasia Daily Monitor*, jrg. 5 nr. 71, 15 april 2008.
18. 'ISAF's Strategic Vision', 3 april 2008, www.nato.int/docu/pr/2008/p08-052e.html; S.E. Koreshe, 'SCO May Join NATO in Afghanistan', *Associated Press of Pakistan*, 14 april 2008.
19. *Dushanbe Declaration of Heads of SCO Member States*, 28 augustus 2008, www.sectscsco.org/news_detail.asp?id=2348&LanguageID=2.
20. Medvedev: "We are grateful for your understanding and your objective assessment of Russia's peacemaking efforts. (...) I hope that this will send an important signal to those who are trying to argue that black is white and that the most blatant aggression is justified." Toespraak tijdens de bijeenkomst van de Raad van Staatshoofden en Regeringleiders van de SCO, Doesjanbe, 28 augustus 2008, www.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/28/1821_type82914_205843.shtml.
21. 'Medvedev Tells SCO Summit Delegates about Tskhinvali Events', *Interfax*, 28 augustus 2008.